

„Kis Kidéből el kell menni...”

Fehér Anikó tanulmánykötete a népzene kutató Járdányi Pálról

MMA-MMKI, Fundamenta Profunda-sorozat 9.

Hiánypótló kötet készült. Fehér Anikó „Kis Kidéből nékem el kell menni...” – Járdányi Pál, a népzene kutató című könyve lényegesen több mint egy életmű speciális aspektusa. Nemcsak Járdányi népzenei kutatásainak belső mozgatórugóit ismerhetjük meg belőle, de eligazít a XX. század közepének kultúrpolitikai közegében, a népzene kutató aranykorának művelődéstörténeti eseményeiben is.

„Járdányi Pál korai halála akkora űrt hagy hátra, amelyet a magyar zeneélet még sokáig érezni fog. [...] Vetése nem fog elszáradni... Erejének teljében hagyott itt bennünket. Talán gondban amiatt, hogy annyi mindent nem fejezhetett be. De nyugodtan abban a tudatban, hogy ameddig dolgozhatott, egész odaadással és teljes sikerrel tette. [...] Nem vesztette el életét, mert sohasem törődött azzal, hogy megtartsa” – írja Kodály Zoltán 1966-ban Járdányi Pált búcsúztató nekrológiájában. Bár Kodály szavai a mai napig érvényesek, hiszen Járdányi hatását lépten-nyomon felfedezhetjük akár a zenepedagógiában, akár a zeneszerzésben, mégis, az embernek olyan érzése támad, mintha nem a helyén értékelné érdemeit a zenei közélet. Éppen ezért is hiánypótló Fehér Anikó kötete, amely a népzene kutató Járdányi Pált mutatja be a maga teljességében, nem elválasztva a zeneszerzőtől és a pedagógustól. Járdányi népzenei gyűjtései jelentősek, a Kolozsvártól nem messze található kidei terepmunkája azonban – amelyet 1943-ban *A kidei magyarság világi zenéje* címmel doktori disszertációjában publikált – meglehetősen kevés publicitást kapott, noha bizonyos értelemben

a későbbi Járdányi-rend előzményének tekintendő.

Járdányi Pál életműve, Kodályhoz hasonlóan és az ő nyomdokain lépkedve nem kezelhető külön skatulyákba helyezve, elsősorban azért nem, mert pályája mindegyik aspektusa kiegészítette, segítette a másikat. Hegedűművész múltja predestinálta a Sándor Frigyes – Járdányi Pál – Szervánszky Endre-féle *Hegedűiskola* elkészítésében való részvételre, amelyben szerteágazó zenepedagógiai koncepciói, népzene-kutatói gondolkodásmódja és zeneszerzői kvalitásai egymást inspirálva hoztak létre örök értéket, ma is előremutató, példaértékű, kifejezetten a magyar zenei örökségre szabott oktatási modellt. Beszélhetünk szakírói munkásságáról is, amely a magyar zenekritika történetének egyik vezető egyéniségévé emelte, s ezt szintén nem választhatjuk el attól a hatalmas tudástól, amelyet a zenei élet különböző területein szívott magába. Minden életút összetett, ugyanakkor Járdányi enél is továbbment, köszönhetően tanára, Rajeczky Benjamin útmutatásának, nevelésének, aki a XX. század magyar zenetörténetének egyik szintén méltatlanul keveset hivatkozott, de annál nagyobb hatású egyénisége volt, és aki szintén a zenetudomány számos területét hozta közös nevezőre életpályája során. Ez a fajta komplex és szerteágazó tudás és ismeret segítette Rajeczkyt és Járdányit is az elemzések és rendszerek felállításában, és ennek az eredménye végső soron a Magyar Népzene Tárában is alkalmazott Járdányi-rend, amely közvetlen előzménye Dobszay László és Szendrei Janka Típusrendjének. Fehér Anikó életutat összegző, elemző írá-

sának egyik legnagyobb érdeme, ahogy ezt a széles látókörű személyiséget, az egyes tanulmányok, tapasztalatok és gyakorlatok egymásra hatásában ismerteti. Szintén jelentős, ahogy Fehér Anikó a belső kételyeket is láttatni enged: nemcsak a korabeli zenei életet foglalkoztató valódi szakmai kérdések, de a kor szakmai viták álrühájába bújtatott ideológiai harcai, gáncsvetései és kisztíltú politikai demagógiái is kirajzolódnak, mintegy ellenpontozva azt az idillt, amelyet a Kodály által fémjelzett népzene kutatói munkamenet sikereiről elsőre gondolnánk. A szakmai kérdések Fehér Anikó által idézett kulcsmondata szintén kodályi: „számára minden tan elfogadható, ha kérdéssel végződik. Vagyis nem hitt az egyszer és mindenkorra érvényes tudományos tételekben, a megfellebbezhetetlen »kijelentő mondatok« örökkévalóságában, a tudományos dogmákban” – emlékezik vissza *Kodály tanulmánya*, „*A magyar népzene*” című írásában Bónis Ferenc.

A könyvből tehát árnyalt képet kapunk nemcsak a korról, de Járdányi munkamódszeréről és gondolkodási struktúrájáról is, amely segít megérteni a Járdányi rend kialakításának belső mozgatórugóit, legfőbb ismérveit, azt a fő elképzelést, amely a későbbi Dobszay-Szendrei-típuselv irányába mutat, s amely lényegében kiállta az idő próbáját. Olvashatunk a számítógépes kutatások népzenei elemzések terén hozott egészen korai, hatvanas évekbeli eredményeiről, amelyeket a Magyarországon rendszerbe állított első számítógép segítségével értek el. Járdányi e téren végzett, korát megelőző kutatásainak korai halála vetett véget, holott egy amerikai út is tervben volt a gépi dallamanalízis kísérletei kapcsán.

A kötet legfőbb témája, a kidei gyűjtés szintén számos érdekességgel szolgál. Nemcsak azért, mert újra szóba hozza a Borsa-völgyi, államilag erőn felül támogatott kutatásokat, és azok komplex összefüggésekben gondolkodó elképzeléseit, hanem azért is, mert a terület honfoglalás

óta lakott települése, Kide mégsem erősítette meg azt az előzetes várákozást, amely sajátos, csak rá jellemző, archaikus népzene remélt. Éppen ellenkezőleg, szinte kizárólag a környékről átvett népdalokat, táncdallamokat találtak a kutatók. „Ha van valami népdal-anyag, az mind importált” – írja némi csalódottsággal Járdányi. Ennek ellenére tetemes mennyiségű anyagot, variánsokkal együtt 963 dallamot rögzít, fonográf híján helyszíni lejegyzéssel, és ezekből 98-at közöl a kötetben. A népdalok közlése, bár még jóval a Járdányi-rend kialakulása előtt járunk, már zeneileg rendszerezve történik, tulajdonképpen megelőlegezve a későbbi rendszerező elv alapvetéseit. Ami a Borsa-völgyi kutatásokat illeti, kevés ehhez fogható nagyságrendű néprajzi gyűjtést finanszírozott az állam. A negyvenes években Észak-Erdély Magyarországhoz csatolása számos kutatást segített, például a Járdányival is kapcsolatban álló Dincser Oszkár csíki tanulmányútját, amelyen az ütőgardon eredetének igyekezett utána járni. Nagyszabású kutatásként mégis a Borsa-völgyi példát fontossá kiemelni, nemcsak Járdányi részvétele miatt, hanem azért is, mert a kor mintakutatása volt mintegy húsz néprajzkutató részvételével, a kiemelten támogatott Erdélyi Tudományos Intézet szervezésében, amelyet maga Teleki Pál miniszterelnök személyes irányítása mellett hoztak létre. Azért is volt érdekes a Borsa-völgyi kutatás, mert a népzene, a népviselet és az egyházi zene mellett olyan területekre is kitértek a gyűjtések, mint a népi orvoslás, a néphit, a gazdálkodás-termelés, a közlekedés, a teherhordás vagy a családi történeti tudat. Röviden a maga komplexitásában igyekeztek teljességre törekedve feltárni a környék monográfiáját, s ez a teljességre törekvés látszik Járdányi későbbi munkásságán is.

Különösen érdekesek a kötet mellékleteként közölt, a hagyatékban megtalált gyűjtések, amelyeket Járdányi Szeghalmon, Kidében, Homoródszentpálon, Turán és Tömörkényben rögzített. Ezeket

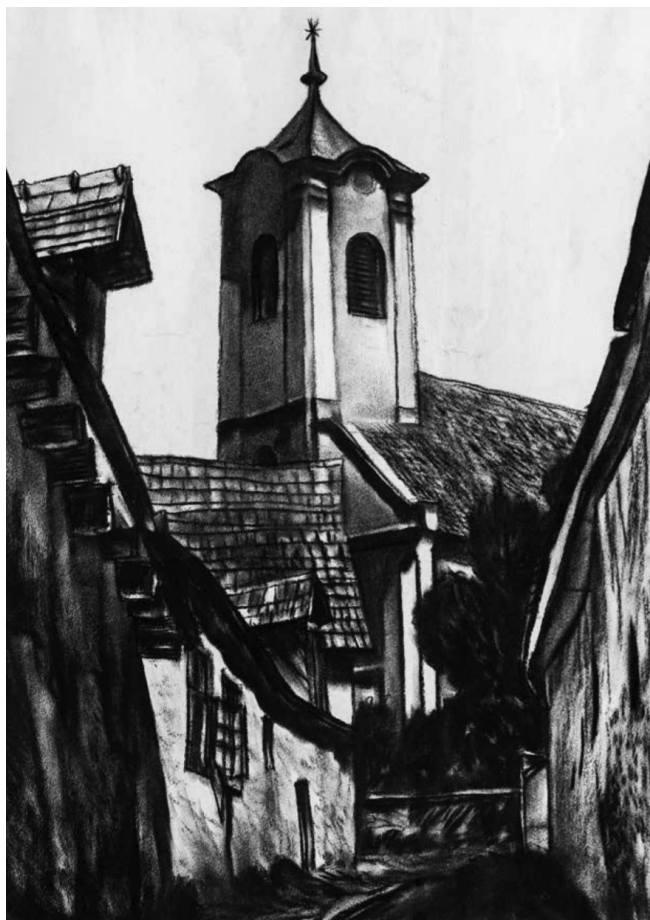
falvanként csoportosítva találjuk, Járdányi monografikus gyűjtési és csoportosítási elvét követve. Érdeemes ezeket a népdalokat megismerni, elénekelni, számos kevésbé közismert versszakot, variánst találunk köztük. Külön érdekességként Járdányi megjegyzéseit is olvashatjuk, természetesen az adatközlők neveivel és életkorával, falvak szerinti csoportosítás-

ban a kadenciákat, a szótagszámot és az ambitust is jelölve.

„Vetése nem fog elszáradni...” – írta róla halálakor a mélyen megrendült Kodály Zoltán, Fehér Anikó kötetéből pedig egyértelművé válik, milyen jelentős volt Járdányi életműve nemcsak a maga idejében, de a későbbi korok népzene kutatásai szempontjából is.

Kiss Eszter Veronika

Vajda Lajos: Szentendrei utcarészlet templommal (szén, papír, 1928 körül, magántulajdon)

KISS ESZTER VERONIKA (1978) zenetörténész, zenekritikus, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem (Zeneakadémia) zenetudományi szakán tanult.